

IN MEMORIAM

Roman Dąbrowski (1936–2020)

Roman Dąbrowski urodził się 3 sierpnia 1936 r. w Poznaniu jako syn Józefa i Leokadii z domu Walentowskiej. Po wybuchu II wojny światowej rodzina Dąbrowskich przeniósła się do Warszawy, gdzie zamieszkała w domu przy ul. Bednarskiej. Ojciec w 1940 r. został aresztowany przez Niemców, osadzony na Pawiaku i wywieziony do KL Auschwitz, gdzie w 1941 r. został zamordowany.

Po wybuchu powstania warszawskiego w sierpniu 1944 r. mieszkańcy kamienicy, gdzie mieszkał Roman, niesieni falą entuzjazmu w miarę swoich możliwości pomagali powstańcom; m.in. wybito przejścia w ścianach piwnic, umożliwiając tym samym oddziałom AK bezpieczne i skryte przemieszczanie się. Mały Romek kilka razy pełnił funkcję przewodnika, przeprowadzając powstańców przez piwnice. We wrześniu 1944 r. razem z matką został wysiedlony przez Niemców i – jak wielu warszawiaków – skierowany do obozu przejściowego utworzonego w podwarszawskim Pruszkowie (*Durchgangslager 121*). W trakcie konwojowania do punktu zbornego grupa mieszkańców stolicy, w której znajdowali się Dąbrowscy, była wykorzystywana przez Niemców w charakterze „żywych tarcz”. Leokadia Dąbrowska знаła bardzo dobrze język niemiecki, dzięki czemu obojgu udało się uniknąć uwięzienia w obozie. Od września 1944 do lutego 1945 r. mieszkali u rolnika w okolicach Niepokalanowa, w zamian za pomoc przy pracach gospodarskich¹.

W marcu 1945 r. razem z matką wrócili do Poznania, gdzie zamieszkali przy ul. Zacisze. Po ukończeniu szkoły podstawowej, od września 1951 r.

¹ Informacje o życiu w okupowanej przez Niemców Warszawie, dramatycznych przeżyciach w okresie powstania i późniejszej tułaczce uzyskałem od Romana Dąbrowskiego i jego żony Barbary, której składam w tym miejscu serdeczne podziękowanie. W powstaniu warszawskim uczestniczyła także jako sanitariuszka przyszła teściowa Romana Dąbrowskiego – Maria Zatryb-Baranowska. Zbiegiem okoliczności, noc z 1 na 2 sierpnia 1944 r. Maria Zatryb-Baranowska przeczekała w bramie tej samej kamienicy, gdzie mieszkał Roman Dąbrowski z matką. Swoje przeżycia z okresu powstania przedstawiła w książce zatytułowanej *Uliczka powstańców. Wspomnienia sanitariuszki szpitala polowego z powstania warszawskiego*, która miała swoją premierę w 2014 r. Zob. R. Dąbrowski, *Książka Marii Zatryb-Baranowskiej „Uliczka powstańców. Wspomnienia sanitariuszki szpitala polowego z powstania warszawskiego”*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk (dalej BAPAN)” 2014, Nr 55, s. 128–135.

Roman Dąbrowski kontynuował naukę w I Liceum Ogólnokształcącym im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, które ukończył maturą w maju 1956 r. Ze względów materialnych wcześniej podjął pracę zarobkową. W latach 1954–1956 pracował jako magazynier w Wielkopolskiej Fabryce Maszyn Elektrycznych.

Po ukończeniu szkoły średniej planował studiować archeologię. W 1956 r. zdał egzaminy wstępne na Uniwersytecie Wrocławskim, jednak z powodu małego limitu miejsc na tym kierunku rozpoczął studia historyczne. Po zaliczeniu pierwszego semestru przeniósł się na Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (UAM). Studia ukończył w czerwcu 1962 r., na podstawie zdanych egzaminów i pracy magisterskiej pt. *Polska emigracja zarobkowa w przemyśle Westfalii i Nadrenii od 1890 do 1900 roku* napisanej pod kierunkiem prof. Witolda Jakóbczyka.

W trakcie studiów, w latach 1959–1961, pracował w Bibliotece Głównej Wyższej Szkoły Rolniczej (obecnie Uniwersytet Przyrodniczy) w Poznaniu. Od 1961 r. pracował w Wojewódzkim Urzędzie Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (WUKPPiW) w Poznaniu, a w latach 1966–1981 w Komitecie Dzielnicowym Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej Poznań-Jeżyce. W 1981 r. ponownie powrócił do pracy w WUKPPiW, gdzie był zatrudniony do 1990 r. Od stycznia 1991 r. do czerwca 1992 r. pracował w poznańskim Oddziale Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na stanowisku starszego inspektora.

Pracę w poznańskim Oddziale Archiwum Polskiej Akademii Nauk Roman Dąbrowski rozpoczął w sierpniu 1992 r. W archiwum przepracował 22 lata na stanowisku kustosa archiwalnego. Zajmował się gromadzeniem, spisywaniem i opracowaniem spuścizn po uczonych. Wniósł także bardzo duży wkład w przygotowanie trzeciego wydania *Przewodnika po zasobie Archiwum PAN*, do którego opracował 26 haseł dotyczących zbiorów poznańskiego Oddziału². Uporządkował i opracował spuściznę wspomnianego już wyżej poznańskiego historyka prof. Witolda Jakóbczyka. Gotowy inwentarz ukazał się drukiem w tomie 48 „Biuletynu Archiwum Polskiej Akademii Nauk” (2007)³. W archiwum PAN Roman Dąbrowski gromadził i opracowywał spuścizny oraz udostępniał materiały archiwalne czytelnikom; sprawował dodatkowo pieczę nad dokumentacją fotograficzną dotyczącą działalności Oddziału oraz fototekami ludzi nauki.

Uczestniczył także w konferencjach naukowych – krajowych i międzynarodowych. Brał m.in. udział w polsko-litewskiej konferencji naukowej

² *Przewodnik po zasobie Archiwum PAN*, pod red. H. Krajewskiej i A. Kuleckiej, Warszawa 1999.

³ R. Dąbrowski, *Materiały Witolda Jakóbczyka (1909–1986) (P. III–78)*, BAPAN 2007, Nr 48, s. 70–109.

pt.: „Polsko-litewskie kontakty naukowe w świetle spuścizn archiwalnych”, która odbyła się w dniach 6–9 września 2004 r. w Malatach (Molėtai) w pobliżu Wilna. Roman Dąbrowski przedstawił wówczas referat poświęcony prof. Henrykowi Łowmiańskiemu i jego spuściznie przechowywanej w poznańskim Oddziale Archiwum PAN⁴.

W styczniu 2005 r. uzyskał doktorat na UAM na podstawie rozprawy *Ksiądz Augustyn Szamarzewski (1832–1891)* napisanej pod kierunkiem prof. Lecha Trzeciakowskiego. Praca ukazała się drukiem w 2007 r. nakładem Wydawnictwa Poznańskiego. Opracowanie to wypełniło dotkliwą lukę w wielkopolskiej historiografii, spowodowaną dotychczasowym brakiem rzetelnej i wyczerpującej biografii ks. Augustyna Szamarzewskiego – społecznika i jednego z czołowych w zaborze pruskim pioniera prac organicznych wśród polskiego drobnomieszczaństwa i ludności wiejskiej⁵.

Obszarem zainteresowań badawczych Romana Dąbrowskiego była m.in. działalność społeczna polskich księży katolickich w zaborze pruskim – szczególnie ks. Antoniego Ludwiczaka i ks. Augustyna Szamarzewskiego – oraz działalność Katolickich Uniwersytetów Ludowych, którym poświęcił kilkanaście artykułów. Publikował m.in. na łamach „Kroniki Wielkopolski”, „Kroniki Miasta Poznania”, „Przeglądu Wielkopolskiego” i „Winiety”. Był także autorem haseł w *Słowniku biograficznym powstańców wielkopolskich 1918/1919*⁶ i *Polskim Słowniku Biograficznym*⁷ oraz recenzji. Na zasłużoną emeryturę odszedł w 2014 r., ale nadal utrzymywał kontakt z archiwum.

Od 1994 r. był członkiem Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. W 1974 r. został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. W grudniu 2008 r. otrzymał odznakę „Za Zasługi dla Archiwistyki” przyznaną przez naczelnego dyrektora Archiwów Państwowych, a w listopadzie 2013 r. – Złoty Medal za Długoletnią Służbę przyznany przez Prezydenta RP.

⁴ Tenże, *Henryk Łowmiański – obywatel Wilna i Poznania. Henrikas Lovmianskis – Vilniaus ir Poznanes pilietis*, [w:] *Polsko-litewskie kontakty naukowe w świetle zbiorów archiwalnych i bibliotecznych. Moksliniai lenku-lietviu kontaktai archyvinii ir bibliotekiniu rinkiniu šviesoje*, pod red. naukową J. Arvaniti i A. Roszkowskiego, Warszawa 2004, s. 75–83.

⁵ Tenże, *Ksiądz Augustyn Szamarzewski (1832–1891)*, Poznań 2007.

⁶ Tenże, *Ludwiczak Antoni (1878–1942)*, [w:] *Słownik biograficzny powstańców wielkopolskich 1918/1919*, pod red. A. Czubińskiego i B. Polaka, Poznań 2002, s. 201–202.

⁷ Tenże, *Szamarzewski Augustyn Joachim (1832–1891), ksiądz, działacz społeczny i gospodarczy*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, T. 46, Warszawa-Kraków 2009–2010, s. 550–552.

Dr Roman Dąbrowski podczas wręczenia Złotego Medalu za Długoletnią Służbę przez preze-
sa Polskiej Akademii Nauk prof. Michała Kleibera w trakcie obchodów 60. rocznicy utworzenia
Archiwum Polskiej Akademii Nauk w dniu 15 listopada 2013 r. Fot. ze zbiorów Archiwum PAN
w Warszawie Oddział w Poznaniu

W życiu prywatnym Roman Dąbrowski był wielbicielem muzyki klasycznej i teatru, a także zapalonym bibliofilem. W ciągu całego życia zgromadził pokaźną bibliotekę, w której przeważały pozycje z dziedziny historii, filozofii, nauki, literatury i sztuki. Uprawiał aktywnie sport, przede wszystkim lekkoatletykę. Jego wielką pasją była także turystyka – krajowa i zagraniczna.

Żonaty od 1959 r. z Barbarą z domu Baranowską. Małżeństwo miało córkę Joannę.

Zmarł 18 kwietnia 2020 r. Msza żałobna w jego intencji została odprawiona 24 kwietnia 2020 r. w kościele św. Stanisława Kostki w Poznaniu. Ciało złożono do grobu na cmentarzu parafii św. Jana Vianneya w Poznaniu przy ul. Szczawnickiej.

Dr Roman Dąbrowski pozostanie w pamięci pracowników poznańskiego Oddziału Archiwum PAN jako pogodny i uczynny kolega, skromny, serdeczny i ciepły człowiek.

Bibliografia publikacji dra Romana Dąbrowskiego

1974

1. [rec.] *Łucja Borodziej, Pruska polityka oświatowa na ziemiach polskich w okresie kulturkampfu*, Warszawa 1972, „Zapiski Historyczne” 1974, T. 39, z. 2, s. 140-143.

1976

2. *Umiejętność patriotycznego działania*, „Elektrochemik” 1976, R. V, Nr 14 (82), s. 1-2.
3. *Refleksje obywatelskie*, tamże, 1976, R. V, Nr 18 (86), s. 1.

1978

4. *W 60 rocznicę odzyskania niepodległości. Nadzieje... które doczekały się spełnienia*, „Elektrochemik” 1978, R. 7, Nr 23 (139), s. 3.

1991

5. *Ks. Augustyn Szamarzewski (1832-1891)*, „Życie i Myśl” 1991, R. 39, Nr 5/6 (417-418), s. 150-158.
6. [współautor B. Dąbrowska], *Życie i działalność księdza Antoniego Ludwiczaka (1878-1942)*, [w:] *Katolickie Uniwersytety Ludowe. Materiały z sympozjum poświęconego 70 rocznicy inauguracji działalności oświatowej Uniwersytetu Ludowego w Dalkach*, Poznań 1992, s. 37-50.

1992

7. [rec.] *Księża społecznicy w Wielkopolsce 1894-1919. Słownik biograficzny*, t. I (A-H), Gniezno 1992, „Przegląd Wielkopolski” 1992, R. 6, Nr 3-4 (19-20), s. 59-60.

1993

8. [rec.] *Katolickie Uniwersytety Ludowe. Materiały z sympozjum poświęconego 70 rocznicy inauguracji działalności oświatowej Uniwersytetu Ludowego w Dalkach*, Poznań 1992, „Życie i Myśl” 1993, R. 40, Nr 2 (420), s. 75-77.

1994

9. [rec.] *Na strajki szkolne spojrzenie zza oceanu; John J. Kulczycki, Strajki szkolne w zaborze pruskim 1901-1907. Walka o dwujęzyczną oświatę*, Poznań 1993, „Kronika Wielkopolski” 1994, Nr 1 (68), s. 122-124.
10. [rec.] *Siedem wieków trwania Scholae Calisiensis, Szkoła Kaliska. Dzieje I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka w Kaliszu, pod redakcją Edwarda Polanowskiego*, Wydawnictwo Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Kalisz 1993, s. 260 + 87 ilustr., „Kronika Wielkopolski” 1994, Nr 4 (71), s. 142-144.

1996

11. *Kilka słów o współczesnych Uniwersytetach Ludowych*, [w:] B. Dąbrowska, *Zapałał światła w mroku, budził życie polskie*. Ks. Antoni Ludwiczak (1878–1942), Poznań 1996, wyd. II, s. 6–9.

1999

12. *Wybrał Sołacz i wierny mu pozostał, czyli o profesorze Feliksie Terlikowskim, chemiku i gleboznawcy*, „Kronika Miasta Poznania” 1999, Nr 3, s. 215–223.

13. [współautor] *Przewodnik po zasobie Archiwum PAN*”, opracowanie zbiorowe pod kierunkiem H. Krajewskiej i A. Kuleckiej, Warszawa 1999, ss. 668, ilustr.

autorstwo: Jan Dąbrowski (s. 428), Anna Dembińska (s. 429–430), Bronisław Dembiński (s. 430–431), Jan Marian Dobrowolski (s. 432), Zygmunt August Działowski (s. 434), Jan Jachowski (s. 440–441), Witold Jakóbczyk (s. 441), Józef Jankowiak (s. 441–442), Franciszek Jaškowiak (s. 442), Ludwik Ferdynand Jaxa-Bykowski (s. 442), Witold Klinger (s. 449), Bogdan Kostrzewski (s. 452–453), Józef Władysław Kostrzewski (s. 453), Sławomir Leitgeber (s. 458), Witalis Ludwiczak (s. 459), Henryk Łowmiański (s. 460–461), Bronisław Niklewski (s. 464–465), Anna Poniatowska (s. 470), Czesław Skopowski (s. 476–477), Marian Węgrzynowicz (s. 489), Maria Wojciechowska (s. 493–494), Zygmunt Wojciechowski (s. 495), Antoni Wróblewski (s. 495–496), Zbigniew Zakrzewski (s. 498–499), Karol Wilhelm Zaleski (s. 499), Jerzy Ziomek (s. 501).

2001

14. [współautor B. Dąbrowska], *Antoni Ludwiczak (1878–1942)*, [w:] *Wielkopole XIX wieku*, pod red. A. Gulczyńskiego, Poznań 2001, s. 255–264.

15. [rec.] *Dzieci wrzesińskie w 1901 roku chciały wiarę ojców poznawać w ojczystym języku; Strajk dzieci wrzesińskich z perspektywy wieku*, Poznań–Wrzesnia 2001, „Kronika Wielkopolski” 2001, Nr 4 (100), s. 137–140.

16. *Ksiądz Augustyn Szamarzewski*, [w:] *Uroczystość odsłonięcia popiersia księdza Augustyna Szamarzewskiego (1832–1891). W 110 rocznicę śmierci dla uczczenia wybitnego przedstawiciela pracy organicznej w zaborze pruskim, uczestnika Powstania Styczniowego 1863, represjonowanego w okresie Kulturkampf, patrona Związku Spółek Zarobkowych*, Poznań 2001, s. 1–3.

2002

17. *Ksiądz Antoni Ludwiczak. Działacz narodowy, oświatowy i bibliotekarz. (Wspomnienie rocznicowe)*, „Winieta. Pismo Biblioteki Raczyńskich” 2002, nr 3 (26), s. 4–5.

18. *Ludwiczak Antoni (1878–1942)*, [w:] *Słownik biograficzny powstańców wielkopolskich 1918/1919*, pod red. A. Czubińskiego i B. Polaka, Poznań 2002, s. 201–202.

2005

19. *Henryk Łowmiański — obywatel Wilna i Poznania. Henrikas Lovmianskis — Vilniaus ir Poznanės pilietis*, [w:] *Polsko-litewskie kontakty naukowe w świetle zbioru*

rów archiwalnych i bibliotecznych Moksliniai lenku-lietuviu kontaktai archyviniiu ir bibliotekiniu rinkiniu šviesoje, pod red. naukową J. Arvaniti i A. Roszkowskiego, Warszawa 2004, s. 75–83.

2006

20. [rec.] Janusz Karwat, *Maksymilian Jackowski 1815–1905*, Wydawnictwo Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury, Poznań 2005, 296 s., „Kronika Wielkopolski” 2006, Nr 3 (119), s. 117–119.

2007

21. *Książdz Augustyn Szamarzewski (1832–1891)*, Poznań 2007, s. 248.
22. *Materiały Witolda Jakóbczyka (1909–1986) (P. III-78)*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk” 2007, Nr 48, s. 70–109.

2010

23. *Szamarzewski Augustyn Joachim (1832–1891), książdz, działacz społeczny i gospodarczy*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, T. 46, Warszawa–Kraków 2009–2010, s. 550–552.

2012

24. „*Profesor z Pasją*”, [w:] *Liber Amicorum Profesora Lecha Trzeciakowskiego*, pod red. P. Matusika, Poznań 2012, s. 267–270.

2013

25. *Stefan Barbacki (1903–1979)*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk” 2013, Nr 54, s. 281.
26. *Helena Harasimowicz (1896–1981)*, tamże, s. 281.
27. *Jerzy Kozłowski (1929–2010)*, tamże, s. 282.
28. *Irena Kwilecka (ur. 1925)*, tamże, s. 282.
29. *Stella Rufina Ludwiczak (1906–2001)*, tamże, s. 283.
30. *Stefan Mokrzycki (zm. 1939)*, tamże, s. 283.
31. *Anna Niesiołowska-Wędzka (ur. 1929)*, tamże, s. 283–284.
32. *Maria Aleksandra Smoczkiwicz (1910–2006)*, tamże, s. 284.
33. *Józef Sobkowski (1924–2006)*, tamże, s. 285.
34. *Andrzej Wędzki (ur. 1927)*, tamże, s. 285.

2014

35. *Książka Marii Zatryb-Baranowskiej „Uliczka powstańców. Wspomnienia sanitariuszki szpitala polowego z powstania warszawskiego”*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk” 2014, Nr 55, s. 128–135.

dr Jarosław Matysiak

(Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu)